

Udeležite se festivala „Dela“ v Dolini

Obnovljena izdaja - Leto XVII. - številka 13 (684) - Trst - 23. julija 1965 40 lir

Speciz. in abb. post. - Gruppo II

DELO

Študijska knjižnica
Via Geppa 9
TRIESTE

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Preosnova občinskega odbora v Trstu

Izvolitev Hreščaka v občinski odbor ne bo prinesla Slovincem nikakršnih izboljšav - Demokristjani izjavljajo, da bodo nadaljevali dosedanje politiko

Danes zjutraj so preosnovali tržaški občinski odbor. Na seji občinskega sveta, ki je trajala skoraj osem ur, je govorilo okoli dvajset svetovavcev in odbornikov. Fašisti in liberalci so dajali duška svoji rasistični nastojenosti. Fašisti so med potekom seje — dokler jih ni prepodil dež — razgrajali ter žalili Slovence. V prenovljeni občinski odbor sta prišla socialista Dušan Hreščak in Attilio Mocchi. Od 52 navzočih je glasovalo 38 svetovavcev in odbornikov. Hreščak je prejel 20, Mocchi pa 23 glasov. Komunistična skupina se je vzdržala pri glasovanju, ker ocenjuje sedanjo preosnovo občinskega odbora kot manevar, ker se politika občinske uprave ne bo spremenila in ker izvolitev Hreščaka ne bo prinesla Slovincem nikakršnih izboljšav. Svetovavec tov. Arturo Calabria je naseji občinskega sveta izrazil solidarnost s Hreščakom, ki ga v teh dneh silovito napadajo fašisti in šovini.

Na včerajšnji seji občinskega sveta je v imenu komunistične skupine govoril njen načelnik tovariš Claudio Tonel. Najprej je močno polemiziral z desničarji, predvsem s fašisti. Poudaril je da je fašiste zgodovina že obsodila in da bi zato ne smeli sedeti v občinskem svetu. Njihova gesla o »domovinskih čustvih«, »moralni« in »italijanstvu« je označil kot krinke s katerimi poskušajo prikriti svoj šovinizem, provokacijska hotenja, umazane interese, protikomunistično žolčnost in teorijo o rasni superiornosti. Tako se se je dogajalo tedaj, ko je Giunta žalostnega spomina »sklenil«, da bo »zatrli Slovence kot brezimen trop«, pri čemer ga je podpirala liberalna buržoazija; tako se je dogajalo ob požigu Narodnega doma v Trstu, ob pustošenju delavskih krožkov, ob požigu slovenskih vasi, od sojenju protifašistov pred zloglasnim posebnim sodiščem, ob mučenju in streljanju borcev za pravičnejši svet. Tisti, ki so včeraj prodajali »domovino« Hitlerju, ki so predvčerajšnjim odkrili takoimenovanega »Adriatische Küstenland« ter pomagali morivcem pri sežiganju ljudi v tržaški Rižarni, danes nadaljujejo gonjo proti Slovincem, proti komunistom. Mi vsega tega nismo pozabili in ne moremo pozabiti.

Tovariš Tonel je nato polemiziral tudi z italijanskimi klerikalci, ki so se pod ranjko avstrijsko monarhijo ponašali s svojim hlapčevstvom ter se kasneje udingali fašizmu. V vsej sedanji povojni dobi so klerikalci bili združeni z ostalimi desničarji v gonji proti Slovincem in proti komunistom. Tržaški župan danes obsoja raciste, kar je pravilno, toda pri tem ne pomisli, da so racisti prišli do sapa prav po zaslugi stranke, kateri tudi on pripada. Demokristjani, socialdemokrati, republikanci so bili v vseh

časih sovražno nastrojeni proti Slovincem. Vsa ta koalicija je pred leti stala na strani fašističnih tolp, ki so razsajale po tržaških ulicah in napadale »slavo-komuniste«. Vsa ta koalicija je združeno sodelovala v raznih odborih za »italijanstvo Trsta« in še sodeluje v združenjih, kakršno je »Lega Nazionale«.

Zatem je govornik načel vprašanje levega centra ter vprašanje, ali se bo z vstopom socialistov v občinski odbor kaj spremenilo v občinski upravi. Dejal je:

Ali bo z vstopom Slovence iz vrst PSI v občinski odbor občinska politika do Slovincem zavzela drugačno smer od dosedanje? Lahko bi se to zgodilo toda se ne bo zgodilo, ker odbor ne kaže do tega nobene volje. Demokristjanski voditelji so to že vnaprej jasno in odkrito povedali.

Kaj je bilo napravljeno od tedaj,

ko je bil sklenjen sporazum o levem centru na tržaški občini (kateri so doslej tovariši socialisti podpirali od zunaj)? Določila republiške ustave in memorandum se še ne izvajajo, podžiganje rasne mrznje (ki je po določenih memorandumu prepovedana) se še nadaljuje, odporništvu ni še deležno tistega priznanja kot bi ga moralo že davno imeti. Na grobnici partizanov pri Sv. Ani ni dvojezičnega napisu, pa čeravno je bilo med padlimi mnogo Slovincem. O zadevi miljskega partizanskega spomenika se občinski odbor ni hotel jasno izreči.

Pod vlado levega centra je ustavno sodišče izreklo razsodbo, po kateri niti deželna uprava ni pristojna za reševanje pravic pripadnikov slovenske narodne manjšine. Na podeželju ni dvojezičnih napisov itd. itd.

Krščanska demokracija na podeželju sodeluje z listo »Slovenske skupnosti«. Toda zakaj sodeluje? Mar ni bila poglavitna skrb demokristjanov ta, da bi razbili takoimenovani rdeči obroč, ki obkroža tr-

(Nadaljevanje na 4. strani)

PROGRAM FESTIVALA — Sobota 31. julija ob 19. uri slovesna otvoritev razstave slik padlih partizanov, internirancev in nacističnih taboriščih in žrtev Rižarne iz vasi dolinske občine. Sledi koncert pevskega zbora Prosek-Kontovel.

Nedelja 1. avgusta ob 16. uri pester spored, ki ga izvajajo pevski zbor iz Doline in pevsko-glasbena ansambla iz Podlonjerja in Doline. Okoli 20. ure nastopi svetovnoznani folklorni ansambel TANEK iz Skopja.

V soboto, nedeljo in ponedeljek od 21. ure dalje plesna zabava. Na sporedu so tudi filmske predstave.

Razbitje pogajanj med strankami levega centra na Goriškem

Mesec dni po volitvah so se stranke levega centra začele pogajati za sestavo novega pokrajinskega odbora in občinskih odborov v krajih na Goriškem, kjer so volili po proporcionalnem sistemu.

Na dan prihajajo vesti o nesoglasjih ki so se pokazala na prvih dveh sestankih predstavnikov strank levega centra. Kaže, da je bilo zlasti drugo srečanje zelo burgo in da je malo manjkalo, da se to pogajanje dokončno razbija.

Iz vesti, ki so bile objavljene v tisku pa je razvidno, da nesoglasja ne izhajajo toliko iz »določil« programskih razlik kolikor iz dejstva, da demokristjani vztrajajo na zahtevi, naj pri pogajanjih sodeluje tudi Slovenska demokratska zveza. Sicer pa je ta politična skupina že v prejšnjem mandatu nekaj časa sodelovala z goriško občinsko in pokrajinsko upravo, na političnih volitvah pa je SDZ podprla demokristjanske kandidate. Prav zaradi tega njen voditelj izjavlja, da ima SDZ več zaslug za vstop v odbore kot pa PSI. Istočasno dr. Sfiligoj obsoja goriške socialdemokrate in socialiste, ker nočejo da bi pri pogajanjih sodelovala tudi SDZ. Dr. Sfiligoj tudi izjavlja, da samo »titovski pripadniki« Italijanske socialistične stranke nasprotujejo vključitvi »demokratskih Slovincem« k pogajanjem za sestavo novih odborov.

Po vsej verjetnosti je treba iskati razlog za tako obnašanje socialistov v dejstvu, da marsikateri sedanji voditelj Slovenske demokratske zveze izhaja iz belogardističnih vrst. Tega ne more zasenčiti niti preteklost protifašističnega borca dr. Sfiligoja.

Vsekakor je vprašanje uveljavljenja formule levega centra tudi na Goriškem — potem ko je levi center faliral na vsedravnih ravni — v zvezi z reševanjem gospodarskih in družbenih vprašanj. Toda nas zanima predvsem to, zakaj toliko zapletljivost na etnični ravni.

Res je, da če bi prišlo do sporazuma, bi imeli v goriški občinski

in pokrajinski upravi tudi Slovence, toda po našem mnenju je zmotno vsakršno pričakovanje da bi žele to zadostoval za rešitev osnovnih problemov Slovincem.

V zvezi s tem postavljamo vprašanje: ali ni dovolj tovarišem socialistom in dr. Sfiligoju primer ravnanja deželne uprave in osrednje vlade levega centra in njih za držanje glede Slovincem?

Ni dolgo od tega, ko je na pobudo vlade levega centra ustavno sodišče izdalo razsodbo, po kateri niti deželna uprava ni pristojna za reševanje slovenskih problemov. Se manj časa je minilo od tedaj, ko je vlada, v kateri sedi tudi tovariš Nenni, zavrnila zakon o organih

Festival „Dela“ in „Unità“ v Doberdolu

Od 24. do 26. julija

Sobota 24. julija od 20. uri nagradno tekmovanje v briškoli. Javni ples.

Nedelja 25. julija ob 17. uri zabavni popoldne. Sodelujejo: vokalni oktet, instrumentalni kvartet in trio s pevci. Javni ples.

Ponedeljek 26. julija zvečer plesna prireditev, na kateri bodo izvolili zvezdico »Dela«. Vse tri dni bo deloval dobro založen bife s kraškimi pršutom in domačim vinom.

za programiranje. Ta zakon je predvideval, da se bo deželna uprava posvetovala s slovenskimi izvedenci, ko bo šlo za zadeve, ki se specifično tičejo Slovincem.

Jasno je, da če problemi slovenske narodne skupnosti ne morejo biti rešeni v okviru levega centra — kot dokazujejo dosedanje izkušnje — je treba iskati rešitev izven tega okvira in na osnovi širše enotnosti vseh političnih sil, ki se zavzemajo za rešitev problemov Slovincem in ki gledajo v tej borbi del širše akcije za demokracijo v Italiji

VALENTIN DUCA

OPOMBA UREDNISTVA — Ko je bil list že urejen smo izvedeli, da so se pogajanja za sestavo pokrajinskega in občinskih odborov na Goriškem razbila. O tem vprašanju bomo obširneje pisali v prihodnji številki.

Folklorni ansambel TANEK iz Skopja

Prizor iz programa, ki ga bo ansambel izvajal v nedeljo 1. avgusta zvečer v

Dolini

Proračunska razprava v tržaškem pokrajinskem svetu

Pokrajinski svet v Trstu razpravlja o proračunu za tekoče leto. Na seji sveta, ki je bila v torek zvečer je govoril načelnik komunistične skupine tovariš Mario Colli. Iz njegovega govora smo povzeli naslednje:

Proračun za leto 1965 bi moral dejansko potrditi veljavnost platforme pokrajinskega levega centra, ki je bila sprejeta preteklega februarja ter sposobnost sedanje pokrajinske uprave, da najavljeni program uresniči.

Toda ta, prvi, proračun sedanje pokrajinske uprave bi moral pokazati tudi širše perspektive za petletni mandat. Moral bi biti tudi proračun perspektiv in boja za uveljavitev širše avtonomije ter za aktivno udeležbo pokrajinske uprave in drugih krajevnih ustanov pri gospodarskem programiranju v okviru dežele. Toda že obrazložitev je pokazala, da so sestavljavci proračuna upoštevali samo tehnično-administrativne smernice ter da so se izognili sleherni perspektivi za daljše obdobje. Zato ta proračun nima nobena izgleda za uveljavitev in bo — kot kaže — verjetno prvi in ob enem zadnji proračun sedanje uprave levega centra tržaške pokrajine.

Ze februarja, ko je bil sestavljen sedanji odbor je komunistična skupina poudarila, da se ta odbor predstavlja kot zgradba, ki ne temelji na solidni podlagi in ki zato ne more dolgo stati pokonci. Danes ni niti potrebno, da bi to ponavljali. Dejstva sama so pokazala, da je bilo mnenje komunistov povsem utemeljeno.

Nujno potrebno je, da pristopimo k načelni razpravi in celo k obnovitvi diskusije, ki jo je sedanji pokrajinski odbor smatral za zaključeno tedaj ki je bil predložen program levega centra.

Danes je bolj kot kdaj koli poprejšer jarno, da je levi center tak kakršem je, faliral. Tega mnenja so tudi nekateri njegovi pobudniki. O tržaški pokrajinski upravi ni niti mogoče govoriti kot o upravi levega centra ampak lahko govorimo kot o upravi ki je v rokah zmernih in konservativnih struj krščanske demokracije ter da se ta uprava drži enakih formul kot levi center v Rimu, ki ni uresničil nobene reforme in dejansko ni niti pristopil k pripravi za uresnitve reforme.

Tudi današnja diskusija o proračunu tržaške pokrajinske uprave potrjuje, da je finančni položaj slab in da se večajo dolgovi.

Kritike, ki jih izrekamo proti proračunu pokrajinske uprave ne izhajajo zgolj zaradi kritičnega presojanja delovanja pokrajinske uprave levega centra temveč zaradi dejstev samih. Gre za to, da saniramo položaj. Po našem načrtu je poglobitna naloga pokrajinske uprave, da vzpodbuja gospodarski in socialni razvoj, da demokratično upravlja, da programira. Toda, žal, smo še zelo daleč od vsega tega. Takoimenovani Pieraccinijev načrt povsem pozablja na Trst in na njegove probleme, pozablja na našo deželo sploh. Gospodarski položaj se slabša, promet v tržaški lukvi vedno bolj nazaduje. Največja tržaška ladjedelnica — ladjedelnica Sv. Marka — se nahaja v skrajno resni nevarnosti, da preneha obratovati. Splošna skladišča so na robu propada.

Tudi spričo vsega tega je nujno potrebno, da pridejo krajevne ustanove v roke taki večini, ki se bo lahko uspešno upirala politični, gospodarski in socialni usmeritvi levega centra in ki bo postavila novo alternativo, ki bo osnovana na programu reform in na siste-

mu široke avtonomije. Toda do take alternative ni mogoče priti z diskriminacijami in s protikomunizmom.

Del svojega govora je tovariš Colli posvetil vprašanju slovenske narodne manjšine. Dejal je:

Tudi v tej sejni dvorani se je že večkrat govorilo o vprašanju slovenske narodne manjšine. V tej sejni dvorani lahko izgovorimo besedo «Slovenec», ni pa dovoljeno uporabiti te besede v deželnem zakonu. Če bi v besedilo deželne zakona vključili tudi besedo «Slovenec», bi ga vlada levega centra ovrгла, sklicujoč se na znano razsodbo ustavnega sodišča, ki negira deželi vsako pristojnost za reševanje slovenskih problemov. Toda to, da se v tej sejni dvorani lahko Slovence imenuje s pravim imenom še ne pomeni, da se konkretno v mejah pristojnosti rešujejo slovenski problemi. Na pokrajini še vedno prevladuje tendenca obljubljanja in samo obljubljanja. Ko je naša skupina predlagala konkretne probleme je vselej naletela na kompakten negativen odgovor demokristjanov, združenih z liberalci in fašisti. Tovariši socialisti in svetovavec Slovenske skupnosti so v številnih primerih sicer soglašali z nami, niso pa konkretno podprli naših zahtev.

Vprašanje popolne enakopravnosti (Nadaljevanje na 4. strani)

...vežejo me s krvjo zapisan spomin naše skupne revolucionarne borbe s prekomorskimi brigadami in z borci, ki so se nepopisno hrabro oorili in premagovali nadčloveške napore na bojiščih. Poti in napore porceev prekomorskih brigad, predvsem tistih, ki so prišli v sestav Prve proletarske divizije v Bosno, ne more opisati nihče od tistih, ki še živimo. Sam sem bil priča visoke politične in revolucionarne zavesti prekomorskih borcev, ki so zaradi izčrpanosti in lakote umirali v napadih, a nikoli niso pokazali, da so trudni, lačni in izčrpani. Nasprotno, s pesmijo in gesli bratstva in enotnosti so pokazali, kako se je treba boriti za stvar Partije in ljudstva proti vsem silam, ki se jim upirajo.

Kot komandant slavne XIII. proletarske brigade sem imel srečo in posebno čast, da sem imel v polnem sestavu svoje brigade tudi bataljon prekomorskih junakov. Zelo mi je žal, da ne morem navesti njihovih imen, toda prepričani ste lahko, da med njimi ni bilo nobenega slabega. Z njimi je bil tudi sedanji umetnik-dirigent tovariš Oskar Kjuder, ki je tudi takrat, v najhujših dneh dvigal moralo ne samo v bataljonu prekomorcev XIII. proletarske, mar več v vsej brigadi...

Gornja odstava sta povzeta iz pozdravnega pisma generalpodpolkovnika Milana Željka zboru Prekomorcev v Ilirski Bistrici.

Gospodarska reforma in cene v Jugoslaviji

Kljub obsežnim tolmačenjem gospodarskih ukrepov v okviru gospodarske reforme v Jugoslaviji je v širši javnosti še mnogo nejasnosti glede obsega in tudi posledic predvidenih sprememb v mehanizmu gospodarjenja, zlasti pa o tem, kakšne premike bodo novi ukrepi povzročili v pogojih gospodarjenja, oziroma kakšen vpliv bodo ti ukrepi imeli pri oblikovanju cen.

Docela zgrešeno si stvar predstavljajo tisti, ki menijo: za kolikor bo dražji dolar, za toliko se bodo zvišale cene v Jugoslaviji. Do takšnega avtomatičnega zvišanja cen ne bi moglo priti niti tedaj, če bi tečaj 750 dinarjev za dolar veljal kot splošni ekvivalent v zunanjetrgovinski menjavi. Tej relaciji pa resnično stanje že dolgo ne ustreza ker so s sistemom izvoznih premij in regresov razmerja menjave bistveno spremenili. Jugoslovanski izvozniki dobe v dinarjih dejansko mnogo več, kakor bi ustrezalo relaciji 750 dinarjev za dolar. Pri 62 odstotkih celotnega jugoslovanskega izvoza oziroma pri 78 odstotkih izvoza industrijskih proizvodov dobi izvoznik že sedaj za dolar nad tisoč dinarjev, v mnogih primerih tudi 1200 dinarjev in celo še več. Podobno je pri izvozu. Skupaj z visokimi carinami stane uvoznika dolar na primer pri uvozu industrijske opreme in blaga za široko potrošnjo v povprečju 1050 dinarjev. Le uvoz

surovin se obračuna po nižji relaciji, to je okrog 800 do 900 dinarjev.

Ce bo zdaj določen višji obračunski tečaj dolarja ob istočasni odpravi izvoznih premij in regresov in ob predvidenem znatnem znižanju uvoznih carin, bo določitel novega tečaja v bistvu pomenila le priznanje stanja, kakršno je že zdaj. Dražji bo v glavnem le uvoz surovin in reprodukcijskega materiala, ki je bil doslej dejansko subvencioniran. Podražitev reprodukcijskega materiala iz uvoza pa tudi v celoti ne bo ustrezala zvišanju dolarskega tečaja, ker je v predlagani carinski tarifi z redkimi izjemami predviden carine prost uvoz tega materiala. Tudi pri izvozu se dinarske cene ne bodo bistveno povečale. Izvoznik bo za ustvarjene devize dobil sicer več dinarjev, odpadla pa bodo izvozne premije. Bolj ali manj nespremenjene dinarske izvozne cene pa bodo predstavljale tudi določeno merilo za formiranje cen v notranjem prometu.

Sprememba paritete dinarja oziroma uvedba enotnega izvoznega in uvoznega tečaja tudi ne predstavlja jedra predlagane gospodarske reforme ampak le izhodišče za mnogo širšo reformo celotnega mehanizma gospodarjenja. V okviru te reforme pa bo važno poglavje odprava sedanjih deformacij v cenah in njihovih medsebojnih neskladnosti. Zato bodo spremembe, ki jih bodo povzročili ukrepi za uskladitev cen pomembnejše kakor tiste, ki jih bo narekovala nova pariteta dinarja.

Reforma v sistemu gospodarjenja gre v glavnem odločno za tem: doseči stabilizacijo gospodarstva in ustvariti take pogoje gospodarjenja, ki bodo omogočili in podprli razvoj sodobne intenzivne in visoko produktivne proizvodnje in v skladu z naraščanjem produktivnosti dela tudi hitrejšo izboljšanje življenjske ravni delovnih ljudi. Do tega cilja pa je mogoče priti le z odločno omejitvijo administrativnih intervencij v proizvodnji in svobodnejšem delovanju trga, tako da bo materialni interes delovnih ljudi odločujoč činitelj za stalno povečanje produktivnosti dela in za napredek proizvodnje.

Da bi boljše razumeli smisel gospodarske reforme in potrebo po postopni odpravi administrativnih posegov na področju cen in porazdelitve narodnega dohodka navajamo le nekaj značilnosti iz dosedanjih prakse. Da bi podprli mlado predelovalno industrijo je bilo treba tej industriji zagotoviti predvsem nizke cene energije in surovin ter prometnih storitev. Te nizke cene so ustreznim bazičnim panogam sčasoma onemogločile ustvarjanje vsakršne akumulacije za lasten razvoj. Po drugi strani pa so nizke cene podpirale zgolj ekstenzivni razvoj mnogih predelovalnih panog industrije, posepešale so ob navidezni rentabilnosti širjenje kapacitet z nizko produktivnostjo in s primitivnim načinom proizvodnje ter onemogločale širjenje proizvodnje predvsem z zaposlovanjem nove delovne sile.

Poleg administrativnih subvencij, premij in regresov se je sčasoma povzpela nad sto milijard letno. Ker je bilo treba ta sredstva sbrati, so jih morali odvzeti drugim, in to tistim, ki so dosegali večjo produktivnost. Tako je ta administrativna prerazdelitev sredstev postala le ovira za hitrejšo povečanje produktivnosti dela. Samo v zunanji trgovini so lani subvencije v izvozu dosegle 270 milijard din. Teh subvencij ni bilo mogoče v celoti kriti z zvišanjem carin, ki so lani dosegle 225 milijard. Povečanje izvoznih premij in regresov (Nadaljevanje na 4. strani)

Diskusija o enotni delavski partiji

V Italiji se pod vedno večjim pristiskom monopolističnih velekapitalističnih družb razredna borba zaostruje.

Stavke, mogočne manifestacije kmetijskih delavcev na jugu države, močan poseg policijskih oblasti so druga stran medalje režima levega centra. Ljudem je vedno bolj jasno, da ni važno kdo sedi v vladi, ko pa ostane družbeno-gospodarska struktura v državi ista, če se ohranjajo nedemokratske ustanove in če se ne začne ostra borba proti težnjam velekapitala z namenom, da se dosežejo strukturalne preobrazbe družbenega sistema, ki bi mogle oblažiti ostre diferenciacije in neravnovesja v njenem razvoju.

V borbi proti levemu centru (pa čeprav ne vedno polno zavestno temveč predvsem v obliki lokalnih borb proti posameznim pojavom) prihaja vedno bolj do izraza enotnost delavcev različnega mišljenja. Delavci so spoznali, da jim je potrebna enotnost v borbi proti strnjeni fronti industrijscev in agrarnih mogotcev. Razredno zavest je čutili tudi med delavci s katoliško tradicijo, ki se polagoma odrekajo raznolikim nezdgovinskim predsodkom v zavesti, da enačka «kapital = katolištvo» ni stvarna, nasprotno, da sta si v pravi pomenu ta pojma lahko protislovna.

V tem okviru, ko so padle nujnosti ločitev, ki so v Italiji pripeljale do razbitja fronte delavskega razreda na tri struje, je vedno bolj živo potreba pa izdelavi novih smernic, nove strategije delavskega razreda, nove organske povezave vseh resnično socialističnih sil v novo stranko, katere komponente bi bile vse sile delavskega raz-

reda, ki delujejo za zmago socialistične revolucije in ki se v izdelavi svojih programov opirajo na osnovno marksistično analizo družbenih pojavov.

Nujnost definicije skupne idejne podlage in politične strategije je bila izražena v dolgotrajni diskusiji, ki so jo predvseh po zaslugi revije «Rinascita» izvedli predstavniki KPI, PSIUP in PSI. Mladinske zveze teh strank so ravno tako na različne načine v svojih vrstah razvile to diskusijo, ki je da-

nes zajela tudi bazo delavskega socialističnega gibanja.

Osnovna ugotovitev teh diskusij je bila, da je sistem levega centra propadel in izgubil katerokoli reformatorsko moč pod pritiskom zmernih sil krščanske demokracije in pod vedno večjim pritiskom kapitala v Italiji. Jasno je postalo, da ne more pomeniti vstop v vlado katere koli delavske stranke napredek, če to ne pomeni tudi zamenjavo ciljev državnega nastopa, korenite preobrazbe gospodarstva in družbenih ustanov, demokratizacije odnosov do javne oblasti, decentralizacijo državne uprave in ljudsko gospodarsko načrtovanje.

Mnogo je sil, ki danes hočejo socialistično preobrazbo družbe, toda njihov delo je nekoordinirano, medsebojni stiki so redki; medtem pa išče sam delavski razred pot sloge v sindikalnih borbah.

Akcije strank delavskega razreda zahtevajo ugotovitev, da je borba za socializem značilna za države razvitega kapitalizma in nastane tu problem način povezave vseh socialističnih sil v eno stranko.

Nujna je pri tem definicija, da so iz najmanjšega skupnega idejnega imenovalca nove strane črtani cilji in metode socialdemokratizacije.

Revolucionarni moment Oktobrske revolucije in Lenina strategija so za nas pomembne izkušnje, toda hkrati ugotavljamo da moramo iskati pot, ki je v skladu z značilnostmi, ki pri nas obstajajo. Pri iskanju te poti in prenosom teoretskih ugotovitev v praktično delo se pa moramo opirati na izkušnje mislecev, kakršni so Gramsci, Morandi, Togliatti in drugi. (Se nadaljuje)

«Spomenik (ne)svobode»

Dvajsetletnica uzakonitve makedonskega jezika

Makedonski narod, ki je dal vsem Slovanom pisavo in jezik že pred enajstimi stoletji in ki je tedaj ustvaril bogato književnost ljudske besede, kar je bilo nekaj nenavadnega za vso zahodno Evropo, je doživel ironično usodo, da je zadnji dobil svojo narodno svobodo in da se njegov sodobni književni jezik danes šteje za najmlajši slovanski jezik, saj je bil uveljavljen šele pred dvajsetimi leti. Ta mali jubilej, ki pa ima zelo velik pomen, spominja na zgodovinski uspeh stoletnih bojev in uporov proti najrazličnejšim zavojalcem in zaslužnjavalcem in na neposreden sad štiriletnje ljudske revolucije vseh jugoslovanskih narodov proti fašističnemu okupatorju.

Makedonci — kljub temu, da niso bili svobodni in kljub temu, da njihov jezik ni bil uradno priznan — v temnih stoletjih niso bili brez svojega književnega jezika, brez lastne kulture, pa tudi ne brez književnosti, čeprav je bila njena kontinuiteta in intenzivnost zelo pogostoma rušena, onemogućena in dušena. Spomnimo se samo veličastnega vzpona makedonskega solunkega narečja na stopnjo književnega jezika za vse Slované v devetem stoletju.

Makedonski pismeni jezik in prapovpis sta se spreminjala tudi v naslednjih stoletjih. Pod vplivom srbske šole je prodiral v Makedonijo vpliv ruskoslovanskega jezika hkrati z rastočo močjo Rusije. Vse do srede devetnajstega stoletja, pa čeprav so že od začetka tiskali knjige v makedonskem jeziku in v cirilici, je bil vpliv grščine zelo močan in tako še vedno srečujemo pojav, da se piše in bere v makedonskem jeziku, toda z grškimi črkami.

Z začetkom protigrškega gibanja in z ustanavljanjem šol v makedonskem jeziku, si je makedonsko zahodno narečje polagoma utrla pot v cerkev, v šolo in v tiskano književnost. V zadnjih petdesetih letih minulega stoletja je v Makedoniji nastalo gibanje, ki se je izrazilo za skupno borbo Makedoncev in Bolgarov proti carigrabski grški patriarhiji ter za skupni jezik, ki mu je bila podlaga zahodnomakedonsko narečje.

Makedonsko narodno prebujanje je priključilo na dan tudi zahtevo po boju za lastno nacionalno, versko in politično osvoboditev ter zahtevo po makedonskem književnem jeziku za Makedonce. Vmešavanje raznih propagand o-koliških držav ter akcije veselil na Balkanu so onemogočile normalni nacionalni razvoj makedonske-

Makedonka v narodni noši

ga naroda, zaradi vsega tega pa si tudi makedonski jezik ni mogel izbojevati svojega polnega priznanja. Lega 1903 je ustanovitelj makedonske slavistične znanosti ter sodobnega književnega jezika in pravopisa Misirkov napisal znano knjigo z naslovom «Za makedončite raboti» (kar pomeni «O makedonskih zadevah») v makedonskem jeziku in pravopisu in teoretično obdelal makedonsko nacionalno ideologijo, toda številni močni sovražniki so uničili knjigo in preganjali avtorja. Dve leti kasneje je Misirkov v Odesi natisnil tudi prvo makedonsko znanstveno literarno in politično revijo «Vardar», toda niti prva številka ni prišla dije od tiskarne, ker so tudi tu onemogočili njeno izhajanje. To je bil odločilen moment v izoblikovanju sodobnega književnega jezika in pravopisa, ki je odigral posebno vlogo pri formiranju bodočih makedonskih književnih in kulturnih generacij. Od Misirkova so se učili tako Racin in Nedelwovski kot tudi drugi književni delavci med obema svetovnima vojnama, dejstvo pa je, da je samo ljudska revolucija napravila tisti odločilen korak za ves makedonski narod, ki je omogočil svobodni razvoj Makedonije.

Sergej Kurzenkov pripoveduje

(Intervju za „Delo“)

Preteklega maja je bil v Moskvi II. kongres združenja ZSSR-Italija. Med delegati iz Italije je bila tudi tovarišica Jelka Gerbec iz Trsta, med govorniki, ki so stopili na kongresno tribuno v Moskvi pa je bil tudi sovjetski narodni heroj, pisatelj Sergej Georgijevič Kurzenkov.

Predsednik kongresa prof. Aleksandrovič je predstavil govornika:

«Besedo ima heroj Sovjetske zveze bivši polkovnik in sedanji pisatelj Sergej Georgijevič Kurzenkov, ki je bil odlikovan z zlato medaljo za zasluge v veliki domovinski vojni».

Besede predsednika so kongresisti pozdravili z navdušenim ploskanjem.

Kurzenkov je stopil na govorniški oder. Govoril je o potrebi okrepitve stikov med ZSSR in Italijo, ne le na kulturnem temveč tudi na drugih področjih. Poudaril je, da je krepitev stikov nujna prav v času, ko je v teku strašno klanje v jugovzhodni Aziji, v Vietnamu. «Nočemo več tega, kar se je dogajalo nekoč! Vojne nikoli več! Naše ljudstvo hoče mir! Mir v svetu!».

Kurzenkov je končal svoj govor. V kongresni dvorani zopet navdušeno ploskanje. Člani italijanske delegacije so govorniku čestitali. Sledil je polurni odmor. Sli smo v sprejemnico. Razvil se je pogovor s tem čudovitim herojem-pisateljem. Ustvarilo se je izredno prisrčno ozračje.

Naslednji dan se je italijanska delegacija srečala s Kurzenkovom. Pripovedovala sem mu o razmerah, ki so vladale pri nas za časa fašizma, o medvojnih dogodkih in povojnih razmerah. Prosila sem ga tudi kratek intervju za «Delo».

— Od kod ste doma tovariš Sergej Georgijevič?

— Rodil sem se v Gorotomsku v Sibiriji leta 1911. Izhajam iz delavke družine. Šolo sem dovršil v socialistični družbi. Najprej sem

Delež primorskih Slovencev v boju proti fašizmu

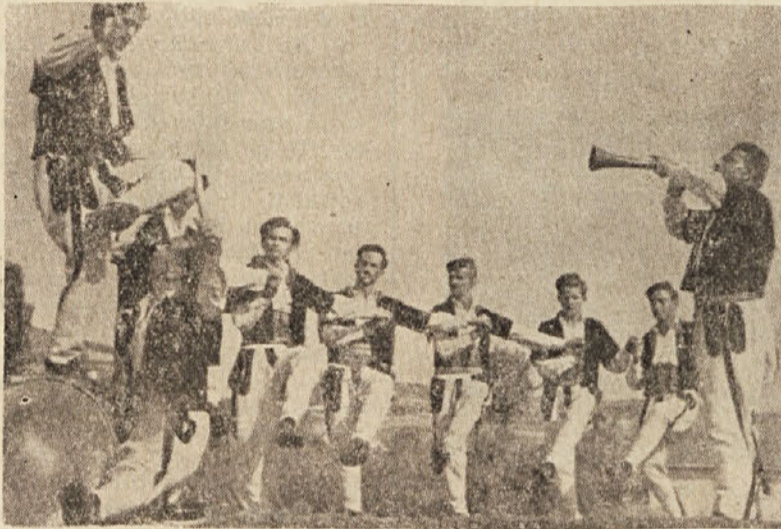
Seznam oseb, ki jih je obsodilo zloglasno posebno sodišče

VII.

16. oktobra 1942 so bili obsojeni: Brezavšček Jože iz Čepovana na 24 let, Kofol Jože iz Sv. Lucije na 24 let, Krivec Milan iz Sv. Lucije na 30 let, Sivec Ivan iz Libušnjega na 30 let, Kutin Lojze iz Kobarida na 26 let ječe. Razlog obsodbe: širjenje parti-

zanske literature med vojaki. (Pripomniti pa je treba, da posebno sodišče ni moglo obtožencem dokazati krivde, a jih je kljub temu obsodilo na hude zaporne kazni. Op. uredn.).

31. oktobra 1942 so bili obsojeni: Medved Franc iz Ostrožnega brda na 30 let, Křebelj An-

Folklorni ansambel TANEK iz Skopja

drej iz Ostrožnega brda na 25 let, Medved Franciška iz Ostrožnega brda na 26 let, Cendek Franciška iz Prema na 16 let in Medved Antonija iz Ostrožnega brda na 16 let ječe. Razlog obsodbe: sodelovanje s partizani.

Cehovin Leopold iz Vipave je bil obdolžen, da je nudil prenočišče partizanom. Zato ga je posebno sodišče 10. novembra 1942 obsodilo na 6 let ječe.

Istega dne so bili zaradi sodelovanja s partizani obsojeni: Ludvik Velušček iz Anhovega pri Kanalu na 20 let, Erzetič Kristina iz Dolenjega v Brdih na 24 let, Maver Josipina iz Anhovega na 26 let in Vidoni Patrizio iz Tarceta pri Vidmu na 1 leto ječe.

Zaradi sodelovanja v osvobodilnem gibanju so bili 28. novembra 1942 obsojeni: Brozina Vincenc iz Jelšan na 30 let ječe, Frank Anton iz Prema na 30 let, Kavčič Franc iz St. Petra na Krasu na 25 let, Surina Stojan iz Jelšan na 24 let, Šuštar Matevž iz Klane na 24 let in Smerdel Alojz iz St. Petra na Krasu na 30 let. Istega dne je posebno fašistično sodišče obsodilo na podobne zaporne kazni več oseb iz Opatije in Reke, med katerimi so bili tudi nekateri Slovenci.

30. novembra 1942 je bil zaradi sodelovanja s partizani obsojen na 24 let ječe Ogrizek Rafael iz Trsta. Istega dne so bili obsojeni tudi Frank Anton iz Prema na 2 leti, Frank Alojz iz Prema na 6 let in Logar Antonija iz Tabora (bivša reška pokrajina) na 2 leti in 6 mesecev.

Posebno sodišče je prav tiste dni obsodilo večjo skupino jugoslovanskih državljanov zaradi sodelovanja z Osvobodilno fronto. Obsojenci so bili iz krajev, ki so bili leta 1941 priključeni k Italiji.

12. decembra 1942 sta bila sojena Merlak Ivan iz Idrije (zaradi pomanjkanja dokazov ga je sodišče oprostilo), Dr. Jože Deleva iz Trsta pa je bil obsojen na 12 let ječe. 19. decembra 1942 je bil obsojen na 24 let ječe Prinčič Franc iz Vrha pri Doberdolu.

Leta 1942 je posebno sodišče mnogo obtožencem predalo drugim sodiščem, tudi vojaškemu. Med temi so bili: Kodrič Vladimir, Čerljenec Stanislav, Rojc Vincenc, Rusjan Stanislav, Simič Mario, Zavudlav Milan, Boštjančič Julijan, Pavlič Vladislav, Gerbavec Ernest, Lovec Alojz, Pahor Arduin, Pugelj Franc, Kenda Rudolf, Novak Franc, Tomažič Rafael, Mlinar Matej, Majcen Andrej, Vata Aldo, Kolarič Stanislav, Rubinič Andrej, Pavletič Božidar, Pikec Marija, Tomažič Rudolf, Jež Josip, Petean Franc, Pivk Kajetan, Kavs Anton, Krap Milko, Kočjančič Ivan in številni drugi. V dokumentih niso navedeni drugi podatki.

Priredil M. KAPELJ
(Se nadaljuje)

„Tamburica“ v Kulturnem domu

Znana ameriška folklorna skupina «Tamburica» iz Pittsburgha, ki je sestavljena iz potomcev naših rojakov, bo 31. julija nastopila v Kulturnem domu v Trstu in v nedeljo 1. avgusta v Terstjanu v Brdih. Uspeh in priljubljenost tega ansambla potrjujejo številni nastopi v Ohio, Zahodni Virginiji, New Yorku in Kanadi, poleg stalnih nastopov v Pittsburghu.

liko v skrbeh. Začel sem šteti. Toda nenadoma sem opazil, da se padalo ne odpira. Mislil sem, da je vse izgubljeno. Pa ni bilo tako, Čeravno je padalo ostalo v zraku, saj so nacisti prestrelili vrvi, s katerimi sem bil pritrjen nanj. Sem padel na prhek sneg visoko v gorah ter spolzel do vznožja. Bil sem sicer ves polomljen, a živ. Kasneje sem izvedel, da je bil moj primer edinstven na svetu.

— So vam tedaj podelili zlato medaljo?

— Da. Čeravno sem od tedaj invalid, sem po vojni še nekaj časa vzgajal mlade letalce in podelili so mi čin polkovnika. Tudi Gagarin je bil moj učenec.

— Spominjam se, da vas Gagarin omenja v svoji knjigi.

— Leta 1951 sem začutil močnejše posledice letalske nezgode, ki me je doletela med vojno. Zdravniki so mi prepovedali vsako udejstvovanje pri letalstvu. Postal sem «upo kojenec». Toda s tem poklicem se nisem zadovoljil. Sklenil sem, da se vpišem na univerzo, pa so mi rekli, da sem prestar. Zares sem bil v zadregi. Sam sem menil, da sem premlad za upokožitev, na univerzi pa so mi dejali, da sem prestar za študij. Končno so me sprejeli na inštitut za slovstvo «Gorki» in, ko mi je bilo 45 let sem študije dokončal. Tedaj sem začel pisati. Med drugim sem v knjigi «Pod nami zemlja in morje» opisal doživljanje med drugo svetovno vojno.

— Kakšne načrte imate za bodočnost?

— Sedaj pišem knjigo o mojem psičku Kusku, ki me je spremljal v vojnih akcijah. Delo je namenjeno otrokom. Pripravljam tudi knjigo o življenju kozmonavtov.

Ob koncu razgovora je heroj Kurzenkov še pripomnil:

— Ponesite moj pozdrav in najboljša voščila vsem bravcem «Dela» in vsem slovenskim tovarišem vaše dežele.

J. Gerbec

